

M. CSUGUNOV

MAGYAR INTERNACIONALISTÁK A SZOVJETEK HATALMÁÉRT A TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGBAN

A proletár internacionalizmus eszméi diadalának ragyogó példáját szolgáltatta a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme. A marxista jelmondat: „Világ proletárjai egyesüljete!” e győzelemben a gyakorlati megvalósulás útjára lépett.

A nemzetközi mozgalma különösen nagy lendülettel indult meg Szibéria végtelen térségeiben. Erről tanúskodik az az önfeláldozó küzdelem, amelyet a magyar internacionalisták* a Tomszki Kormányzóságban vívtak a szovjetek hatalmáért.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előestéjén Szibéria hadifogolytáborokban több százezer hadifoglyot őriztek. A foglyok túlnyomó többségben munkások és parasztok voltak. A tegnapi katonák a saját bőrükön tapasztalták az imperialista háború esztelenségét és borzalmait, és ez fogékonnyá tette őket a forradalmi propaganda iránt.

A tomszki tábor foglyai között olyan kimagasló forradalmárokat találunk, mint Kun Béla és Münnich Ferenc. Ők voltak azok, akik kapcsolatot teremtettek a tomszki bolsevikokkal és aktív forradalmi tevékenységet fejtettek ki honfitársaik körében.

Az itt publikált dokumentumok tükrében világosan látható milyen szerteágazó és aktív tevékenységet fejtettek ki a magyar internacionalisták orosz munkás- és parasztestvéreikkel a szovjethatalomért Tomszk városában és a Kormányzóságban.

A fogolytábori körülmények korlátozták az aktívabb forradalmi munkát, különösen a helyi bolsevik szervezetekkel való közvetlenebb kapcsolat kiépítésének lehetőségeit.

Csak 1917. októberében, amikor országszerte végbement a szovjetek bolsevizálása, és Tomszkban, ahogy az ország többi részében is, a tanácsválasztásokon a bolsevizat arattak győzelmet, hagyhatták el a legaktívabb internacionalista hadifoglyok Kun Béla vezetésével a tábort (7. sz. dokumentum).

A forradalom fejlődésével, a mélyreható változásokkal párhuzamosan, nőtt és erősödött a külföldi munkások orosz osztálytestvéreik iránti szolidaritása. Ez

* A tomszki kormányzóságban tevékenykedett kiemelkedő magyar internacionalisták életrajzi adatait l.: Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. (Szerk.: Vass Henrik, Bassa Endre stb.) 2. javított, bővített kiadás, Budapest, 1976.; A magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a polgárháborúban (1917–1922). Dokumentumgyűjtemény (a továbbiakban – A magyar internacionalisták...) (Szerk.: G. D. Obicskin, A. A. Szolovjov stb.) 1–2. k. Budapest, 1967–1968.; Magyar Életrajzi Lexikon. 1–2. k. Budapest, 1967–1969.

a legkülönbözőbb formákban nyilvánult meg, s a fegyveres harc vállalásában is kifejezésre jutott. 1917. júniusában a szudzsenszki bányában dolgozó hadifoglyok (Tomszki Kormányzóság) a Bányák Munkásküldötteinek Tanácsához küldött levelükben ezt írták: „Együtt megyünk, együtt harcolunk az orosz proletariátussal a közös célért — a szocializmusért . . .” (4. sz. dokumentum).

A fogolytáborokban ezekben a napokban sorra alakulnak a legénységi és a tiszti hadifogolybizottságok (6. sz. dokumentum), amelyek a foglyok életkörülményeinek és kulturális helyzetének jobbításáért tevékenykednek.

Lelkesedve fogadták a magyar hadifoglyok az Októberi Forradalom híréét. Kun Béla írta egy levelében azokban a napokban: „az orosz munkás győzelmet aratott”.¹

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével a volt hadifoglyok széles körű politikai és állampolgári jogokat nyertek. A legaktívabb magyar internacionalistákat beválasztották a Munkás- és Katonaküldöttek Tomszki Tanácsához tartozó hadifogolytanács állományába.

A magyar internacionalista csoportok tevékenysége olyannyira sikeres volt, hogy az 1918. márciusában Krasnojarszkban rendezett hadifogolygyűlésen a tomszki szervezetet valamennyi nyugat-szibériai hadifogolyszervezet ideiglenes központjává nyilvánították (8., 11. és 12. sz. dokumentumok).

A helyi szovjet- és pártszervezetek hathatós segítséget nyújtottak az internacionalistáknak agitációs-propaganda, valamint szervezői munkájukhoz. A Szovjetek Tomszki Kormányzósági Végrehajtó Bizottsága 1918. április 15-én határozatot hozott, amelyben engedélyezte, hogy a hadifogolytanácsok a tőlük származó pénzt újságok és más agitációs anyagok készítésére fordíthassák (13. sz.). 1918. április 24-én a „Znamja revoljucii” c. újság arról tudósított, hogy a „hadifogoly szociáldemokraták” megjelentették „Proletarij” c. lapjuk első számát (14. sz.). A magyar internacionalisták Tomszkban, anyanyelvükön a „Népszava” c. lapot adták ki.

A 9. és a 10. számú dokumentumok arról tanúskodnak, hogy az 1918. április 14-én Moszkvában megtartott internacionalista hadifogoly-kongresszusra a tomszki hadifogoly küldöttek tanácsa Szilágyi Imrét, Max Jungot és Alois Patockát delegálta.

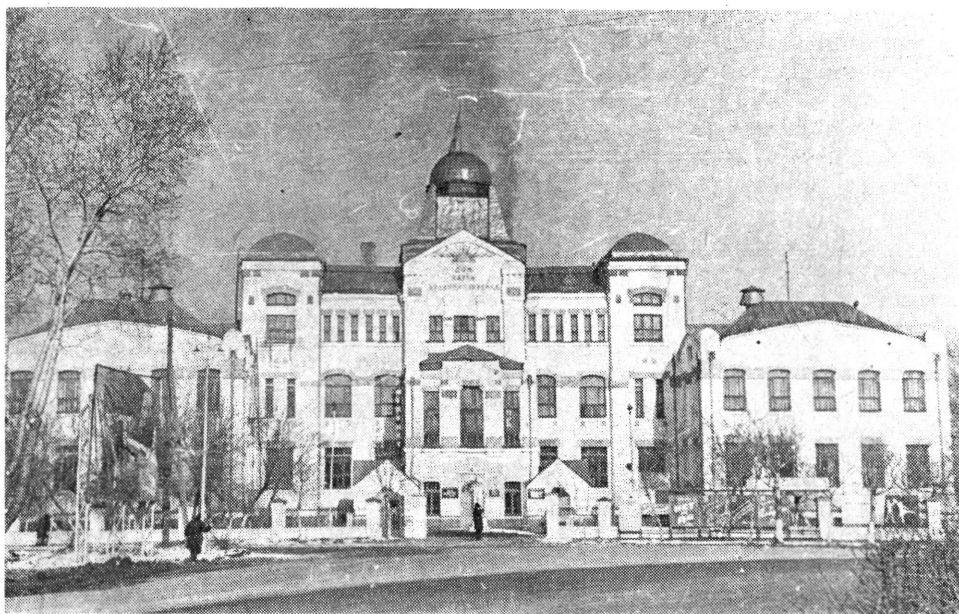
A külföldi országok proletárjainak orosz munkástevéik iránti szolidaritását világosan bizonyítja az az ünnepség is, amelyet az OSZDMP(b) tomszki szervezete rendezett 1918. május 7-én Marx Károly születésének 100. évfordulója tiszteletére (15. sz. dokumentum).

1918 első felében szerte Szibériában vörösgárdista osztagok szerveződtek a volt hadifoglyok soraiból, amelyek később fegyverrel harcoltak a szovjetek hatalmáért. Ez a tény az egymással szemben álló imperialista hatalmakat — érdekellentéteiktől függetlenül — haragra gerjesztette. A szibériai dán konzul útján megpróbálták megakadályozni, hogy a hadifoglyok a Vörös Gárda és a Vörös Hadsereg soraiba lépjenek. Mesterkedéseiket azonban határozottan visszautasították (16. sz.).

1918. júniusában a fehércskek fellépése után a Szibéria területén tartózkodó magyar internacionalisták fegyverrel a kezükben keltek a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vívmányainak védelmére. A 17., 18., 19. és 22. dokumentumok világosan mutatják harcaik hősiességét.

A 20., 21., 22., 24., 25., 26., 27. sz. dokumentumok arról szólnak, milyen tevé-

¹ Znamja revoljucii, 1918. április 14., 73. szám.

Ebben a házban helyezkedett el a tomszki internacionalisták vörösgárdista osztaga 1918 tavaszán. Az épület egykor Szibéria ismert forradalmárának, P. I. Makusinnak a tulajdonában volt

kenységet fejtettek ki a magyar internacionalisták Tomszk városában és a Kormányzóságban a szibériai szovjethatalom visszaállítása után. Világosan és meggyőzően bizonyítják e dokumentumok azt a széles körű szervezői, tömegpolitikai és kulturális felvilágosító munkát, amelyet honfitársaik körében kifejtettek.

A burzsoá-földesúri Lengyelország Szovjet-Oroszország elleni támadására válaszul a szibériai magyar kommunisták kijelentették, hogy bármely pillanatban készek a szovjethatalom védelmére (11., 23., 24. sz. dokumentumok).

Az a baráti kötelék, amely a magyar internacionalisták és orosz testvéreik közös harcában szilárdult meg a szovjethatalom első éveiben, napjainkban is egyre fejlődik, erősödik. 1977. február elején a tomszki „Szibelektromotor” üzemenek kollektívája táviratot küldött a Csepeli Vas- és Fémművek munkásainak:

„Nagy megleléedéssel fogadtuk az Önök felhívását, amely szocialista munkaversenyt kezdeményez a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulója tiszteletére . . . Az Önök felhívása a magyar és szovjet nép szilárd barátságának és erősödő testvéri szocialista együttműködésének bizonyítéka.”²

Az alább közlésre kerülő dokumentumok mindössze csekély töredékét jelentik annak az anyagnak, amely a magyar internacionalisták tevékenységéről tanúskodik, arról a harcról, amelyet Tomszk városában és a Kormányzóságban vívtak a szovjethatalomért, de így is érzékeltetik, milyen nagy mértékben járultak hozzá vidékünkön a szovjethatalom győzelméhez.

² Krasznoje znanja c. újság 1977. február 5., 30. szám.

A dokumentumokat az SZKP Tomszki Területi Bizottsága Pártarchívuma, (I. f., OKP(b) Omszki Kormányzósági Bizottság), a Tomszki Területi Állami Levéltár (416. f., Tomszk járás katonai parancsnokának iratai) és a Munkás- és Katonaküldöttek Tomszki Tanácsa (96. f.) anyagában őrzik. A dokumentumok egy része a helyi sajtóból származik.

1.

KUN BÉLA LEVELE AZ OSZDMP TOMSZKI
BIZOTTSÁGÁHOZ

1917. április 12.³

Az OSZDMP helyi szervezetének elnöke a következő német nyelvű levelet kapta az egyik magyar hadifogoly katonatisztól:⁴

Elvtárs!

Az orosz—japán háború idején fiatal szociáldemokrata voltam, s az amszterdami nemzetközi szociáldemokrata kongresszuson⁵ láttam, amikor két elvtársunk, Plehanov és Katajama összeülekezett, ezzel bizonyítva, hogy a szociáldemokrácia nemzetközi szolidaritását vérontással sem fojthatják el.

Lehet, hogy az emberiség nagy katasztrófája, a világháború meggyengítette a nemzetközi szolidaritást, de semmilyen körülmények között sem tudták azt megsemmisíteni.

Mint a Magyarországi Szociáldemokrata Párt erdélyi bizottságának tagja⁶ és a proletariátus aktív harcosa (akit a körülmények Tomszkba vetettek) köszöntöm önt és önnel együtt a győzelmes orosz szociáldemokráciát, köszöntöm a proletariátus nemzetközi szolidaritása jegyében.

Örömmel és irigykedve nézem a forradalom örvendetes és csodálatos vívmányait, és feszülten várom azt a napot, amikor együtt folytathatjuk közös ügyünket: a világ proletárjainak felszabadítását; amikor a szociáldemokrácia, teljesítve a világ proletariátusának történelmi hivatását, diadalra viszi a világ felszabadításának nagy ügyét.

Fel akarom használni a szabadság napjait, hogy ha csak írásban is, de üdvözöljem önt, a tomszki szociáldemokrata szervezet elnök elvtársát és az orosz elvtársakat.

Végtelenül boldog lennék, ha személyesen üdvözölhetném önt, vagy valakit a kevésbé elfoglalt elvtársak közül (az új városi kórházban, ahol kezelés miatt tartózkodom).

Eljen a nemzetközi szociáldemokrácia, éljen a forradalom!

Szociáldemokrata üdvözléssel:

Kun Béla,

a Kolozsvári (Magyarország)
Munkásbiztosító Pénztár elnöke,
jelenleg hadifogoly katonatiszt

Nasa zszny (Tomszk) 1917. április 22. (Magyarul l.: A magyar internacionalisták ... 61—62. o. — A szerk.)

³ A megjelenés napja.

⁴ Az eredeti német nyelvű levél elveszett.

⁵ A II. Internacionálé 1904-i amszterdami konferenciájáról van szó.

⁶ Erdélyben, amely 1918-ig a soknemzetiségű magyar királysághoz tartozott, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt szervezeti működtek. A párt egyik kolozsvári (Cluj-Napoca) szervezetének vezetője volt Kun Béla.

RÉSZLET A TOMSZKI JÁRÁSI SZOVJET KATONAI
PARANCSNOKÁNAK 74. SZ. PARANCSÁBÓL, KUN BÉLA KÉRELME
ÜGYÉBEN. KUN BÉLA KÉRVÉNYEZTE, HOGY ELHAGYHASSA
A HADIFOGOLYTÁBORT ÉS BÉRELT VÁROSI LAKÁSBAN LAKHASSON

1917. április 23.

...⁷ 3. §. Kun Béla hadifogoly katonatisztnak, aki kérvénnyel fordult a Tomszki Ideiglenes Bizottmányhoz,⁸ hogy engedélyezzék számára magánlakás használatát, tudomására hozandó:

1. Az omszki helyőrségi dandár elmúlt évi 219. sz. parancsa értelmében a Bizottmány erre nem jogosult.

2. Mivel pedig közvetlenül a Bizottmányhoz fordult kérvénnyel, ami tilos (l. az ez évi 229. sz. körrendelet), Kun megrovásban részesítendő.

Hivatkozásul: Az omszki helyőrségi dandár múlt évi 219. sz. rendelete, és az ez évi 229. sz. körrendelet...⁹

Goszudársztvennij Arhiv Tomszkoj Oblasztyi (Tomszki Területi Állami Levéltár, a továbbiakban — GATO) f. 416., op. 2., d. 23., l. 117.

A tomszki Kirov u. 22. sz. házon elhelyezett emléktábla: „Itt állott az a ház, amelyben Kun Béla, a magyar és a nemzetközi forradalmi mozgalom kiváló vezetője 1917-ben élt”

⁷ A kihagyott pontok nem tartoznak a témához. Kun Béla kérvénye elveszett.

⁸ A tomszki Társadalmi Közrendi és Közbiztonsági Ideiglenes Bizottmány helyi burzsoá hatalmi szerv, amelyet a februári forradalom első napjaiban szerveztek.

⁹ A 219. és 229. számú parancs nem fellelhető.

3.

ÚJSÁGHÍR AZ ANZSERSZKI BÁNYÁBAN DOLGOZÓ HADIFOGLYOK
AKCIÓJÁRÓL AZ OROSZ FORRADALOM MÁRTÍR HŐSEI CSALÁDJAINAK
MEGSEGÍTÉSÉRE

1917. május 14. (27.)

Jókívánsággal a szabadságért vívott harc örömteli befejezése alkalmából, engedjék meg, hogy elküldjük önöknek az általunk összegyűjtöt 50 (ötven) rubelnyi összeget a forradalom javára (a szabadságért elesett hősök családjai számára).

Eljen a világ népeinek szabadsága!

Az anzserszki bánya hadifoglyai

*Izvesztyija Szovjeta szoldatszkih gyeputatov Tomszkogo garnyizona című újság,
1917. május 14., 16. szám.*

4.

A SZUDZSENSZKI BÁNYÁKBAN DOLGOZÓ HADIFOGLYOK LEVELE
A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK SZOVJETJÉNEK A SZOCIALIZMUSÉRT
HARCOLÓ OROSZ PROLETARIÁTUS IRÁNTI SZOLIDARITÁSRÓL

1917. június 2. (15.)

Mi, az L. A. Michelson-féle szudzsenszki bányákban dolgozó hadifoglyok, egyenlő munkáért az orosz elvtársakkal egyenlő bért követelünk. Az orosz proletariátussal szolidárisan megyünk előre és harcolunk a közös célért, a szocializmusért és tiltakozunk minden olyan kísérlet ellen, hogy egyenlőtlenséget és viszályt keltsenek a munkások egységes családjának tagjai között.

Mint hogy az orosz elvtársak most súlyos gazdasági válságban vannak, mi, ha az oroszokkal egyenlő bért kapunk, keresetünkéből följajánlunk egy részt, és pedig:

100 rubelig 7⁰/₀-ot,
175 rubelig 10⁰/₀-ot,
e fölött 15⁰/₀-ot.

Az így keletkezett összeget a következőképpen osztjuk el:

30⁰/₀-ot a helybeli katonák családjainak,
30⁰/₀-ot a helybeli munkások sztrájkalapjába,
20⁰/₀-ot a Németországban, Ausztriában és Magyarországon levő orosz hadifoglyoknak,
10⁰/₀-ot a szudzsenszki bányák Munkás- és Katonaküldöttei Szovjetjének,
10⁰/₀-ot a helyi könyvtárnak.

Helyi hadifogolybizottság

M. Bernstein elnök

Totis titkár

GATO f. 433., op. I., d. 570., 1. 57. (Másolat) (Magyarul l.: A magyar internacionalisták ... 68. o. — A szerk.)

ÚJSÁGHÍR A SZUDZSENSZKI BÁNYÁKBAN DOLGOZÓ HADIFOGLYOK
NAGYGYŰLÉSÉRŐL ÉS A FRIEDRICH ADLER HALÁLÓS ÍTÉLETE ELLENI
TILTAKOZÁS KAPCSÁN OTT ELFOGADOTT HATÁROZATOKRÓL

1917. június 4. (17.)

Tiltakozásul az osztrák kormány döntése ellen, amely Friedrich Adler elvtársat, a munkások érdekeinek állhatatos harcosát halálra ítélte, a hadifoglyok nagyszabású tömeggyűlést tartottak.

Több forró hangulatú felszólalás után a gyűlés egyhangúlag elfogadta a következő határozatot, amelyet elküldenek Stockholmba, a Nemzetközi Szocialista Konferenciára:¹⁰

„Mi, a Michelson-féle anzserszki bányákban dolgozó osztrák—német hadifoglyok, tiltakozunk a nemzetközi munkásszolidaritás harcosának, Friedrich Adlernek halálós ítélete ellen, és követeljük szabadon bocsátását.

Kérjük a szocialista elvtársakat, juttassák el tiltakozásunkat az osztrák kormányhoz és az osztrák—német sajtóhoz, és tegyenek energikus lépéseket személyesen is ez irányban. Abbeli reményünkben, hogy ez a konferencia meghozza a gyors békét a meggyötört emberiségnek, „hurrát” kiáltunk a nemzetközi szociáldemokráciának. Az osztrák—német hadsereg 1400 hadifogoly katonája.

Adolf Poklak, a nagygyűlés elnöke
Alfred Totis titkár

Ezt a határozatot távirat formájában német nyelven juttatják el a stocholmi Nemzetközi Szocialista Konferenciára.

Az orosz munkások és katonák számos, ugyanezen célból összehívott gyűlésükön, hasonló határozatokat hoztak.

„Znamja revoljucii” c. lap, 1917. június 4., 4. szám.

6.

A HADIFOGOLYTÁBOR PARANCSNOKÁNAK JELENTÉSE
A TOMSZKI KATONAI PARANCSNOK HIVATALÁHOZ
A TÁBORBAN MEGALKULT HADIFOGOLYBIZOTTSÁGOKRÓL

1917. június 4.

Válaszolva az ön 345.¹¹ sz. táviratára, jelentem, hogy a hadifogoly tisztek tomszki bizottságában tevékenykedők a következők: Friedrich von Kantz őrnagy, az elnök, helyettese Mészöly Géza százados; tagok: Bohuslav Pešek százados, Darvas Imre százados, Friedrich Soudek huszárszázados, Gustaw Weiss vezérkari százados, Baróti József vezérkari százados, Peter Walter vezérkari százados, Karl Vareczki vezérkari százados, Münnich Ferenc főhadnagy és Kaiser Mihály főhadnagy.

A legénységi bizottságban: a bizottság elnöke Jakob Zimmer altiszt, helyettese Ewald Hildebrand; tagok: Ferdinand Stieber törzsőrmester, Nagy Géza törzsőrmester, Karl Sommer, Ivan Szopcsuk, Ivan Mojszovics és Karl Smeideck sorállományúak.

A munkatábor parancsnoka (aláírás)

GATO f. 416., op. 2., d. 14., 1. 458. (Eredeti.)

¹⁰ A szocialista pártok nemzetközi konferenciájának, amelyet 1917 nyarán készültek megtartani, a hadviselő államok kormányaira kellett volna nyomást gyakorolnia a világháború befejezése érdekében. A konferenciát nem tartották meg.

¹¹ A távirat nem található.

A tomszki internacionalista hadifoglyok Friedrich Adler halálos ítélete elleni tüntetésre vonulnak 1917. májusában

7.

RÉSZLET A TOMSZKI JÁRÁSI KATONAI PARANCSNOKSÁG 291. SZ. PARANCSÁBÓL AZ AKTÍV HADIFOGOLY INTERNACIONALISTÁK CSOPORTJÁNAK A TÁBOROKBÓL A VÁROSBAN SZÁMUKRA KIJELÖLT LAKÁSOKBA TÖRTÉNŐ ÁTSZÁLLÍTÁSÁRÓL

1917. október 18.

...¹² 27. §. Az internacionalista hadifogoly tiszteket:

1. Kun Bélát
2. Reiner Károlyt
3. Seidler Ernőt
4. Max Jungot
5. Münnich Ferencet
6. Szilágyi Imrét
7. Wolfinger Pált
8. Jaross Bélát
9. Kaufmann Ármint, valamint Rabinovics József és Toroczkai Béla sorállományúakat, akiket a Helyőrségi Szovjet Végrehajtó Bizottsága által ez év október 6-án hozott 4515. sz. határozat alapján, október 10-én, a várostól kiutalt, a Torgovaja és Bulvarnaja utcák keresztesződésében álló épületbe átköltöztettek,¹³ ez év október 10-től pénz- és lakásellátmányba venni, a sorállományúakat pedig folyó év

¹² A kihagyott részek nem tartoznak témánkhoz.

¹³ Ma már nincs meg az épület, helyén a Tomszki Automatizálási Főiskola kollégiuma áll. Az épületen emléktáblát helyeztek el a következő szöveggel: „Ezen a helyen állt az az épület, amelyben 1917-ben a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom kimagasló egyénisége, Kun Béla (1886–1936) lakott.”

október 18-tól a tábori ellátmányból kiiktatni és ugyanazon dátummal hivatali ellátmányba venni.

A fentiek a táborparancsnok által a legrövidebb időn belül végrehajtandók, az átszállítás még lehetőség szerint holnap, a következők betartásával:

1. Az őrpáncsnokot megfelelően kiiktatni;
2. Rendezni az ellátmányukat;
3. Ágyakat, tisztálkodási eszközöket és egyéb bútorokat kiiktatni...

Az eredetivel hiteles: ügyintéző

GATO f. 416., op. 2., d. 21., 1. 50. (Másolat.)

8.

ÚJSÁGHÍR A SZIBÉRIAI HADIFOGOLY INTERNACIONALISTÁK
KRASZNOJARSZKI GYÜLÉSÉRŐL

1918. március 19.

1918. március 19-én a Krasznojarszki Végrehajtó Bizottság nagytermében a hadifoglyok megtartották első gyűlésüket. A gyűlésen több mint 2000 ember vett részt, a nagy létszám még a gyűlés szervezőinek is meglepetést okozott.

A küldöttek, akiket a hadifoglyok március 10-i kanszki értekezletén választottak meg, kijelentették, hogy a jelen gyűlés célja a krasznojarszki hadifoglyoknak az internacionalista eszmék szellemében történő szervezése.

Felolvasták a nyugat-szibériai hadifoglyok kanszki értekezletén készült jegyzőkönyveket. A Kanszki Bizottságtól küldött elvtársak felkeresték a nyikolajevszki,¹⁴ tomszki, krasznojarszki, nyizsnye-ugyinszki, berezovkai és az irkutszki hadifoglytáborokat. Nyizsnye-Ugyinszkban az elvtársak viszonylag erős szervezetet találtak, Irkutszkban azonban nincs szervezet, ugyanis az ottani tábor az ellenforradalmárok tartják kezükben. Berezovkában a szervezet saját újságot jelentet meg német és magyar nyelven. Krasznojarszkban nincs szervezet, ennek ellenére a krasznojarszki hadifoglyok három elvtársat küldtek az értekezletre.

Tomszkban a hadifogly-küldötteknek erős szervezetük van. A szervezet munkájáról Münnich elvtárs adott részletes jelentést. A hadifoglyok élete ezen szervezet irányításával zajlik. A szervezetnek saját internacionalista klubja van 2100 forradalmár katona- és tiszt-taggal. Minden ötven ember egy küldöttet delegál a Hadifogolytanácsba. A Tanács végrehajtó bizottsága hét főből áll. A Hadifogly Végrehajtó Bizottság határozata alapján a Munkás- és Katonaküldöttek Tomszki Szovjetje két épületet utalt ki számukra. A hadifoglyok Vörös Gárdája 300 főből áll. A gyűlésen elfogadták, hogy a tomszki szervezet legyen Nyugat-Szibéria valamennyi hadifoglyszervezetének ideiglenes központja.

Krasznojarszkij Rabocsij című lap, 1918. március 22., 51. sz.

14 A szövegben így található. Helyesen: Novonyikolajevszk (jelenleg Novoszibirszk).

A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK TOMSZKI SZOVJETJE
VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGÁHOZ TARTOZÓ HADIFOGOLYKÜLDÖTTEK
TANÁCSÁNAK A SZOVJETEK TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGI
VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGÁHOZ BENYÚJTOTT KÉRVÉNYE
A MOSZKVAI ÖSSZOROSZORSZÁGI INTERNACIONALISTA
HADIFOGOLYKONGRESSZUSRA UTAZÓ DELEGÁCIÓ IGAZOLVÁNNYAL
VALÓ ELLÁTÁSA ÜGYÉBEN

1918. április 4. (17.)

A Hadifogolyküldöttek Tanácsa személyazonossági igazolvány kiállítását kéri Szilágyi Imre, Alois Patočka és Max Jung elvtársak részére, amellyel a fent nevezettek jogosultak a Tomszki Kormányzóság területéről Moszkvába történő elutazásra.

Elnök (olvashatatlan aláírás)
Titkár: Reiner

GATO f. 96., op. 1., d. 9., 1. 17. (Eredeti tisztázat.)

A TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGI SZOVJET VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGA
ÁLTAL KIÁLLÍTOTT IGAZOLVÁNY A MOSZKVAI INTERNACIONALISTA
HADIFOGOLYKONGRESSZUSRA UTAZÓ KÜLDÖTTEK RÉSZÉRE

1918. április 4. (17.) után

A jelen okmány kiadatott Szilágyi, Patočka és Jung polgártársaknak, nevezetesen arról, hogy a Tomszki Kormányzósági Végrehajtó Bizottság részéről nincs akadálya a fent megnevezettek Tomszk városból a kongresszusra¹⁵ történő elutazásának és onnan visszautazásának.

A Tomszki Kormányzósági Szovjet Végrehajtó Bizottsága kéri valamennyi szovjet szervezet, hogy Szilágyi, Patočka és Jung elvtársakat utazásuk során támogatásban részesítsék.

Titkár

GATO f. 96., op. 1., d. 9., 1. 16. (Kiadványi másolat.)

¹⁵ 1918. április 14–18. között ült össze Moszkvában az internacionalista hadifoglyok kongresszusa. A kongresszus munkájában részt vettek a tomszki Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjéhez tartozó hadifogolytanács képviselői is.

RÉSZLET A TOMSZKI JÁRÁSI KATONAI PARANCSNOKSÁG 82. SZ.
PARANCSÁBÓL, A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK TOMSZKI
SZOVJETJÉHEZ TARTOZÓ HADIFOGOLYKÜLDÖTTEK TANÁCSA TAGJAIRÓL

1918. április 5. (18.)

...¹⁶ 8. §. Nánási János, Forol Viktor, Lápos Lőrinc, Hardy Gyula, Freistadt Fülöp, Politzer Géza külföldi proletárokat, a Tomszk Város Munkás- és Katonaküldötteinek Szovjetjéhez tartozó Hadifogolyküldöttek Tanácsának tagjait, akik a Bulvarnaja utca 20. szám alatt¹⁷ magánlakásokban laknak, a tomszki munkatábor élelmezési ellátmánylistájáról, valamint a melegétel-szolgáltatásból kiiktatni, és hivatali ellátmányba folyó év április 4-től hasonló módon besorolni.

Hivatkozásul: A Külföldi Proletárok Küldötteinek Tanácsa ez év április 2-i átírata.¹⁸

Eredetivel hiteles: ügyintéző

GATO f. 16., op. 2., d. 29a., 1. 159. (Másolat.)

Ebben az épületben működött 1918 első felében a Tomszki Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének kebelén belül megalakult Hadifogolyküldöttek Tanácsa

¹⁶ A kihagyott részek nem tartoznak a témához.

¹⁷ Jelenleg: Kirov sugárút 22. (l. a. 7. sz. dokumentumot).

¹⁸ Az átírat nem fellelhető.

12.

ÚJSÁGHÍR A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK TOMSZKI SZOVJETJÉHEZ TARTOZÓ HADIFOGOLYKÜLDÖTTEK TANÁCSA ÜLÉSÉRŐL

1918. április 21. (május 1.)

Április 21-én, vasárnap, befejezte munkáját a gyűlés, amelyen jelen volt Reiner elvtárs, a Tanács titkára. Fest elvtárs erőteljesen felhívta a figyelmet a pénzügyi kérdésre. Ezután új elnökséget választottak.

A Tanács taglétszámának növekedésével kapcsolatban. A Tanács munkájában kezdetben 40 ember vett részt, jelenleg több mint 3000. Rendelkezés történt a Tanács szekciókra való felosztásáról: magyar, német és szlovák szekciók alakultak, mindegyiknek saját vezetősége lesz. A vezetőséget szavazással választják.

Népszava (Tomszk), 1918. május 1., 2. szám. (Az orosz nyelvű fordítás alapján.)

13.

A TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGI SZOVJET VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA, MELYNÉK ALAPJÁN A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK TOMSZKI SZOVJETJÉHEZ TARTOZÓ HADIFOGOLYKÜLDÖTTEK TANÁCSA JOGOT NYERT A KERESETÜKBŐL 1915-TŐL RENDSZERESEN LEVONT ÖSSZEG AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDACÉLRA TÖRTÉNŐ FELHASZNÁLÁSÁRA

1918. április 15.

A Hadifogolyküldöttek Tanácsa jogot kap, hogy keresetük visszatartott 25%-át, amelyet az államkincstár ez ideig az elítéltek javára fordított, a következőkben szervezési, agitációs munkára, valamint magyar, német, cseh és más nyelveken újságok kiadására, továbbá más agitációs célokra használhassák fel.

GATO f. 96., op. 1., d. 5., 1. 114. (Eredeti.)

14.

ÚJSÁGHÍR A MUNKÁS- ÉS KATONAKÜLDÖTTEK TOMSZKI SZOVJETJÉHEZ TARTOZÓ HADIFOGOLYKÜLDÖTTEK TANÁCSA „DER PROLETARIER” C. LAPJÁNAK MEGJELENÉSÉRŐL

1918. április 24.

Az itt élő hadifogoly szociáldemokraták, mint ismeretes, megalakították a Munkásküldöttek Szovjetjét. Tegnap Tomszkban megjelentették „Der Proletarier” c. lapjuk első számát. A lap német nyelven jelenik meg.

Znamja revoljucii (Tomszk), 1918. április 24., 81. szám.

15.

ÚJSÁGHÍR A MARX KÁROLY SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL TOMSZKBAN RENDEZETT INTERNACIONALISTA EMLÉKESTRŐL

1918. május 7.

Május 7-én, kedden, a tomszki szervezet saját klubhelyiségében emlékestet rendezett a tudományos szocializmus megalapítójának, Marx Károlynak tiszteletére, születése 100. évfordulója alkalmából. Az emlékest pergő ritmusban, bensőséges

hangulatban zajlott le. Előadást tartottak: Sz. Cserepanov¹⁹ (Marx Károly élete és munkássága), Sz. Kanatsikov²⁰ (Marx tanítása) és I. Nahanovics²¹ (A III. Internacionálé). Felszólalások, beszédek hangzottak el német, magyar és cseh nyelven is, ami az első internacionalista tiszteletére rendezett emlékestnek igazi internacionalista jelleget adott. Hozzájárult még az emlékest internacionalista jellegéhez az is, hogy a forradalmi dalokat is különböző nyelveken énekeltek.

Znamja revoljucii, 1918. május 10., 89. szám.

Az OK(b)P tomszki magyar szekciója által a Hadifogolyküldöttek Tanácsa egykori épületének falán 1921-ben elhelyezett emléktábla

¹⁹ Cserepanov, Szergej Alekszandrovics (1881–1918), 1903-tól a bolsevik párt tagja. A februári forradalom napjaiban az OSZDMP (b) Petrográdi Bizottsága fegyveres szervezetének egyik vezetője, majd Szibériába utazik. 1918 márciusától a Tomszk Tartományi Népgazdasági Tanács elnökeként dolgozik.

²⁰ Kanatsikov, Szemjen Ivanovics (1879–1940), régi bolsevik párttag. 1918-ban a Szovjetek Tomszki Kormányzósági Forradalmi Katonai Parancsnokság elnökeként dolgozott.

²¹ Nahanovics, Iszaj Leontyevics (1892–1913), 1907-től bolsevik párttag, a szovjethatalomért a Tomszki Kormányzóságban vívott harcok kiváló szervezője. Küldöttként részt vett a Tanácsok I. és II. Összoroszországi Kongresszusán. 1913-ban tomszki kormányzósági igazságügyi neppbiztos és a forradalmi törvényszék elnöke.

A TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGI SZOVJET VÉGREHAJTÓ
BIZOTTSÁGA HATÁROZATA A DÁN KONZULNAK
A HADIFOGOLY TANÁCSOK FELOSZLATÁSÁRA IRÁNYULÓ
KÖVETELÉSEI ELUTASÍTÁSÁRÓL

1918. május 10.

A központi hatalmak kormányainak megbízásából a dán konzul a hadifoglyok lefegyverzését és a hadifogolytanácsok felosztatását követelte a katonai osztálytól. A hadifoglyok képviselői ezzel kapcsolatban bejelentették, hogy készek felvenni az orosz állampolgárságot, ami után a lefegyverzés kérdése tárgytalanná válik. A Kormányzósági Küldöttek Szovjetje azt a határozatot hozta, hogy a hadifogolytanácsokat mindaddig nem oszlatják fel, amíg a központi kormány választ nem ad.

Znamja revoljucii, 1918. május 10., 89. szám.

HÍRADÁS A TOMSZKBAN MEGJELENŐ „RABOCSEJE ZNAMJA”²² C.
BOLSEVIK ÚJSÁG KIADÁSÁNAK A HADIFOGOLY INTERNACIONALISTÁK
ÁLTAL TÖRTÉNŐ TÁMOGATÁSÁRÓL

1918. június 30.

Mint ismeretes, a Szakszervezetek Tanácsa saját sajtóorgánumot jelentet meg, a „Rabocseje Znamja” c. újságot. Az új lap, amelynek vezető szerkesztői gárdáját azok közül választották, akik a bukott hatalom véenceinek, Kanatszikovnak és Goldbergnek²³ az idején kerültek a Tanácsba, már első számaitól védelmébe veszi az Októberi Forradalom úgynevezett „vívmányait”, s ezt ugyanolyan eljárással és módszerrel teszi, amilyennel a „Znamja revoljucii” tág keretek között dolgozott...

Egy-egy tény ugyanolyan tökéletes elferdítése, más tények elhallgatása, a szovjethatalom „hasznát” tagadó összes politikai párt ugyanolyan módszerekkel történő lejáratása, ugyanazok a jelmondatok, ugyanaz a terminológia.

Mindez természetesen elszomorító, és az öntudatos munkásoknak az újráválasztások idejére, amilyen gyorsan csak lehetséges, át kell hangolniuk tanácsbeli képviselőiket, jelenleg azonban egyáltalán nem ez van napirenden. Az újság kiadásának finanszírozására a szakszervezeti szövetség rendelkezésre bocsátotta a tagjaitól levont pénzüsszeget.

Az alaptökéhez betett összegekről készült listák között (a lapból eddig 2 szám jelent meg) például ilyen betét is szerepel: hadifoglyoktól 108 rubel.

Ilyenformán, amellet, hogy németekből és magyarokból álló egész bandák szállnak szembe a Szibériai Ideiglenes Kormány keletre és nyugatra előre nyomuló csapataival, tevékenyen támogatva ezzel a szovjethatalmat, s közben állati kegyetlenséggel végeznek a kezükbe került orosz tisztekkel, itt, Szibéria közepén, Tomszk városában, ugyanilyen hadifoglyok közreműködésével jelenik meg a bolsevik újság...

Nasa Miszl c. lap, 1918. június 30., 5. szám.

²² A *Rabocseje znamja* (Munkás Zászló) c. lap Tomszk város szakszervezeti szövetsége tanácsának szécsöve, 1918. június 28-tól augusztusig jelent meg. Szerkesztősége élén tomszki bolsevikok álltak.

²³ *Goldberg*, B. I. (1884—1946), 1902-től párttag. 1917—18-ban Tomszkban a helyőrségi szovjetben dolgozott, majd a kormányzósági végrehajtó bizottság pénzügyi osztályát vezette. A *Nasa Miszl* c. lapot a kadétok adták ki Tomszkban.

RÉSZLET A KÉMELHÁRÍTÁS PARANCSNOKÁNAK A KOLCSAKISTA
HADSEREG VEZÉRKARA INFORMÁCIÓS OSZTÁLYA VEZETŐJÉHEZ
INTÉZETT, SZIBÉRIAI BOLSEVIK FÖLDALATTI SZERVEZETEK
TEVÉKENYSÉGÉRŐL SZÓLÓ JELENTÉSÉBŐL

1919. március 12.

Az Orosz Kommunista Párt Szibériában tevékenykedő szervezetei, a rendelkezésre álló titkos jellegű információk szerint, a következő formákban jelentkeznek:

A párttagok fölött szervezői és végrehajtói hatalmat gyakorló legfelsőbb szervezetek, amelyek csaknem valamennyi szibériai városban megtalálhatók, a bizottságok. Minden bizottság öt főből áll.

A nagyobb városokban az összvárosi bizottságok mellett léteznek még kerületi bizottságok is, 3—5 személy van egy-egy bizottságban — a szervezet felépítésétől függően...²⁴

...Végezetül pedig, a párt bázisát Németország és Ausztria—Magyarország hadifoglyai adják. Köztük szintén kommunista bizottságok működnek. Fordulat esetén a hadifoglyok be fognak kapcsolódni [a harcba], és belőlük tervezik megszervezni a legharcképesebb egységeket.

Mindezt megerősítik a birtokomban levő dokumentumok...

Babuskin vezérőrnagy, a kémelhárító
részleg parancsnoka

„Borba za vlaszty Szovjetov v Tomszkoj gubernyü (Harc a szovjethatalomért a Tomszki Kormányzóságban) 1917—1919.” Dokumentumgyűjtemény. Tomszk, 1957. 509. o.

RÉSZLET A TOMSZKI 1. SZ. KATONAI JAVÍTÓ RÉSZLEG FŐNÖKÉNEK
TANÚVALLOMÁSÁBÓL A VÁROSBAN 1918. NOVEMBER 1-ÉN
KITÖRT FELKELESRŐL²⁵

1919. május 6.

...²⁶ Az őrszolgálatban levő tiszttel beszélgetve megtudtam, a javítórészlegben magyar bolsevikokat foglalkoztatnak...

...Valóban így van, mondtam, a magyarok igen jelentős elemként jelentkeznek a Vörös Hadseregben...

Centralnij Goszudarsztvennij Arhiv Oktyabrszkoj Revoljucii (a továbbiakban — CGAOR), Moszkva, f. 827., op. 2., d. 139., 1. 48. (Másolat.)

²⁴ A kihagyott rész nem tartozik témánkhoz.

²⁵ 1918. november 1-én Tomszkban (Szibériában az elsők között) kitört a helyőrség katonáinak és politikai foglyainak felkelése a fehérgárdista eszer mensevik Ideiglenes Szibériai Kormány ellen. A felkelés vezetőinek, a tomszki bolsevikoknak a terve szerint, a felkelésben a hadifogoly internacionalistáknak (köztük különöser a magyaroknak) is szerepet szántak. A felkelést leverték.

²⁶ A felkészülésről és a felkelés menetéről szóló kihagyott részek nem tartoznak témánkhoz.

A TOMSZK VÁROSI OK/b/P KÜLFÖLDI SZEKCIÓJÁNAK JELENTÉSE
AZ OK/b/P TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGI BIZOTTSÁGAHOZ
A VÉGZETT MUNKÁRÓL

1920. március 28.

A külföldi szekció a külföldi kommunisták forradalmi bizottságából alakult 1919. december 18-án, a tomszki felkelés napján.

A szekció feloszlatta a Vörös Hadsereg megérkezéséig a város védelmét biztosító ideiglenes osztagot, hozzákezdett az internacionalista zászlóalj szervezéséhez, amely zászlóalj jelenleg a Tomszki Járási Csekánál található. A III. Internacionáléről elnevezett hadosztály 5. ezredének szervezését az V. Hadsereg parancsa értelmében utolsóként hagytuk abba.

A külföldi szekció másik fontos feladatát abban látja, hogy a külföldiek számára érthetővé tegye mindazt, ami az elmúlt 4—5 év alatt végbement, az idő alatt, amíg ők a munkatáborokban voltak, s elszigeteltségükben semmit sem tudtak a történetekről. Nem ismervén az orosz nyelvet, csak most kaptak lehetőséget a forradalmi korszak tanulmányozására, megértésére. Hogy mennyire szükség van felvilágosító munkánkra, a tények mutatják: a külföldiek között például még a legutóbbi időben is voltak olyanok, akik nem hitték el, hogy Ferenc József császár, akire fel esküdtek, meghalt.

Hogy propagandánkkal sikereket értünk el, ez annak az eredménye, hogy törekedtünk a külföldiek helyzetének javítására. Az átmeneti időszak nehéz körülményei között nem győztük elégszer hangoztatni: Mindenki szabad, elmehettek. Az emberek kisémmizettek voltak, és teljesen ismeretlen volt előttük a városban élő szabad emberek helyzete. Mint a kalitkából a téli hidegbe kiengedett madarak. Ez a több ezer külföldi akár ellensége is lehetne szabadfőtőinek. A külföldi szekció a komisszár segítségével a táborok katonai rendszerének megszűnte után is gondoskodott az ott lakókról. A szekció képviselőjét küldte hozzájuk, aki a társadalombiztosítási és a hadifogoly-jóléti bizottságok segítségével — itt ugyancsak képvisel-teti magát szekciónk — gondoskodott a rokkantakról és a munkanélküliekről.

Most alakul egy új tábor a hadirokkantak részére és tábort szervezünk a dolgozni nem akaró spekuláns külföldieknek is, akiket itt munkára kényszerítünk: vagy a munkás zászlóaljban, amely már szervezés alatt áll és az Első Tomszki Munkás Brigádhoz fog tartozni, vagy olyan módszerrel, amely termelés növelése érdekében kívánatos lesz.

A szakemberek más városokba irányítása a szekció felügyelete alatt történik, előfordult ugyanis, hogy professzorokat és törzstiszteket küldtek fém munkásként, cipésként, asztalosként új munkahelyekre. Ez nem válik hasznára sem a vasúti közlekedésnek, sem az egyes embereknek, akik nyugatra igyekeznek; idegen helyre kerülve semmilyen munkát nem találnak, és kiteszik magukat a sors önkényének.

A külföldi szekció az utóbbi időben gyűléseket, zenés összejöveteleket rendez színházakban (lehetőség szerint hetente egy alkalommal), kórházakban és táborokban.

A kórházak klubjaiban például a szekció két tagja folyamatosan tart előadásokat.

A szekció közös gyűlései a kommunista munkások igazi iskolái.

Pártiskolát szervezni eddig nem sikerült, nincs megfelelő helyiségünk.

A kommunista szombatok munkájában a szekció tagjai részt vesznek, és a többi külföldit is mozgósítják erre.

A külföldi szekció újságokat és különböző helyekről küldött irodalmat oszt szét az egész járás területén. Saját újságot a szekció az itteni szűk nyomdai kapacitás miatt eddig még nem tudott kiadni. Ez pedig nagyon fontos lenne, hogy a munkapadoknál dolgozó külföldi szakmunkások öntudatát emeljük.

Eddig mindössze néhány felhívást jelentettünk meg magyar, német és horvát nyelven.

Mostanában a külföldiek általában erős bizalommal viseltetnek a szekció iránt.

Az új nyilvántartásba vétel után a szekcióban körülbelül 150 fő marad tagként, lesznek szimpatizánsok is. 50% magyar, 40% német, a többi horvát, cseh, olasz. A külföldi szekció mindenki jelentkezését elfogadja, aki nem orosz alattvaló.

A szekció vezetőségéhez 9 főből álló titkársági testület tartozik. A munkát 3—3, a magyar, német és horvát csoportból kikerülő titkár látja el (elnökség).

Pecsét

Az elnökség tagja: Gojeranszk
Titkár: Hodul

Partarhiv Tomszkoga Obkoma (A Tomszki Területi Pártbizottság Levéltára, a továbbiakban — PATO) f. 1., op. 1., d. 1454., 1. 324. (Eredeti tisztázat.)

21.

ÚJSÁGHÍR A KÖZTÁRSASÁG BELÜGYI ALAKULATAIHOZ TARTOZÓ TOMSZKI INTERNACIONALISTA LÖVÉSSZÁSZLÓALJ KOMMUNISTÁINAK TEVEKENYSÉGÉRŐL

1920. április 1.

Március 24-én az OK/b/P-nek a zászlóaljban szolgáló tagjai gyűlést tartottak, amelyen egy három főből álló bizottságot választottak a zászlóalj párttagsági könyvvel is rendelkező kommunistái tevékenységének ellenőrzésére. Erre az OK(b)P tomszki szervezetének az új nyilvántartásba vétel során hozott intézkedése alapján került sor.

A következő gyűlést március 26-án tartották. A gyűlésen elhangzott előadások alapján — beszámoló hangzott el a párttagsági igazolványok és a zászlóalj kommunistái tevékenységének ellenőrzésére megválasztott bizottság munkájának eredményeiről, előadást tartott Makarenko elvtárs a kommunista jogainak és kötelességeinek mibenlétéről — egyhangú határozatot hoztak a további munkáról, amelyet nem befolyásolhat sem időhiány sem egyéb körülmények. Határozat született arról, hogy 24 tagból álló zászlóaljsejttet kell létrehozni, amelynek elnöksége a sikeres munka érdekében, továbbá, hogy eleget tehessen tájékoztatási feladatainak, öt főből fog állni, mégpedig a következő megoszlásban: egy-egy fő német, magyar, orosz, ukrán és délszláv. Egy-egy szervezőt jelöltek ki a századokhoz és a különítményekhez az ottani kommunista sejtek szervezésére, amely sejtek az előírások betartásával a legrövidebb időn belül hozzákezdenek a szakaszsejt megalakításához. Megválasztották a zászlóalj kulturális-felvilágosító bizottságát is, amelyet osztályokra bontottak: általános politikai, általános művelődési, tudományos, színházi-zenei és egészségügyi osztályra. A kulturális-felvilágosító bizottság a legrövidebb határidőn belül köteles kidolgozni munkaprogramját, amelyet a katonai tanács, a kulturális-felvilágosító bizottság elnöksége és a kommunista sejtek vezetése alatt életbe is léptetnek.

Znamja revoljucii, 1920. április 1., 61. szám.

ÚJSÁGHÍR A FEHÉRGÁRDISTÁK ELLEN HARCOLÓ
TOMSZKI MAGYAR INTERNACIONALISTA OSZTAG
BÁTORSÁGÁRÓL ÉS HELYTÁLLÁSÁRÓL (RÉSZLET)

1920. május 30.

A „Fegyeryativnaja Reszpublika” fedélzetén

A „Fegyeryativnaja Reszpublika”²⁷ indulását hajnali 3 órára tűzték ki. Én már 3 óra előtt megérkeztem a hajóhoz. A legénység, amelyhez magyar vöröskatonák is tartoztak, lisztet rakott a hajóra. Vaszja Rjepin²⁸ ellenőrizte a rakodást.

Az első füttyjelet már megadták. Még néhány forduló a lisztes zsákokkal, s helyére kerül a megállapított mennyiség. Már csak a laktanyából elindult internacionalista vöröskatonák II. szakaszát kell megvárni...²⁹

Megérkezett az utolsó internacionalista szakasz is.

...Az internacionalisták a magyar vörös század érkezésével foglalatoskodtak, nagy gonddal ügyelve a hajón és kikötőben érvényes forradalmi rend betartására.

Dicső, rettenthetetlen, a forradalom ügyéért a végsőkéig kitartó század a magyaroké. Élükön ott a parancsnokság, a feledhetetlen Smerčka és a parancsnok, a jólelkű, mackó termetű, mindig mosolygó Reiner. A század Jekatyerinburgtól³⁰ Permig pihenés nélkül harcolt, nem hátráltak meg a fehérgárdistákkal vívott csatákban. Ezeknek az elvtársaknak, Smerčkától és Reinertől egészen a negyedik szakasz legutolsó katonájáig, mindennél drágább a forradalom ügye...

M. N.

Znamja revoljucii, 1920. május 30., 107. szám.

AZ OK/b/P TOMSZKI SZERVEZETÉHEZ TARTOZÓ MAGYAR
AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDACSOPORT KORMÁNYZÓSÁGI
IRODÁJA ELSŐ ÉRTEKEZLETÉNEK JEGYZŐKÖNYVE

A Kormányzósági Irodát az OK/b/P tomszki szervezetéhez tartozó Magyar Agitációs és Propagandacsoport elnöksége választotta meg folyó év június 3-a, a kormányzósági konferencia megerősítő határozata előtt

1920. június 12.

A Kormányzósági Iroda jelen levő tagjai: Komlós, Babos és Hidi elvtársak

Napirend: 1. A feladatok szétosztása a Kormányzósági Iroda tagjai között

2. A Kormányzósági Iroda létszámának megállapítása

3. A Kormányzósági Iroda költségvetése

4. A munkaprogram megalkotása

5. A Szibériai Területi Iroda június 4-i átirata³¹

²⁷ A szovjethatalom ideiglenes szibériai visszaszorulásával a tomszki szovjet a „Fegyeryativnaja Reszpublika” és a „Jermak” nevű hajókon 1918. június 1-re virradó éjszaka az Uralba vonult vissza. A hajón volt egy magyar internacionalista század is, amely az Uralban derekasan harcolt a fehérgárdisták ellen a szovjethatalomért. Ezen a hajón hagyta el a várost Münnich Ferenc is, aki később a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnöke lett.

²⁸ Rjepin, Vaszilij Ivanovics (1887–1917) 1903-tól a bolsevik párt tagja, a szovjethatalomért vívott harcok aktív résztvevője a Tomszki Kormányzóságban. 1918-ban a Tomszki Kormányzósági Végrehajtó Bizottság tagja, érdemeket szerzett a Vörös Gárda és a Vörös Hadsereg egységeinek szervezésében, továbbá küldött volt a Tanácsok II. Összoroszországi Kongresszusán.

²⁹ A kihagyott rész a rakodás leírása.

³⁰ Ma: Szverdlovszk.

³¹ Az átirat nem található.

6. A Szibériai Területi Iroda június 5-i átirata³²
7. A Szibériai Területi Iroda június 11-i átirata³³
8. A kormányzósági konferencia időpontjának kitűzése.
9. Folyó ügyek

TÁRGY

1. A munka felosztása
2. A Kormányzósági Iroda állandó tagjai és munkatársai
3. A Korm(ányzósági) Ir(o-da) (a továbbiakban — Kormir) költségvetése
4. Munkaprogram. Konferencia Moszkvában³⁴ és Omszkban,³⁵ határozatok az ezzel kapcsolatos gyakorlati munkáról
5. A Szibériai Területi Iroda június 4-i átirata, a róla szóló beszámoló tükreben

HATÁROZAT

Titkár lett Hidi elvtárs. Babos elvtárs feladata folyamatosan kapcsolatot tartani a Kormányzósági Iroda és a Pártbizottság, valamint a szovjet szervek között. Komlós elvtárs szervezi az agitációs és propagandamunkát a Kormányzóságban és Tomszk városában. A Kormányzósági Iroda mindhárom tagja, mint előadó, kötelező jelleggel vesz részt az állandó esti tanfolyamok munkájában.

Állandó jelleggel végzik munkájukat a Kormányzósági Irodánál: Bados és Hidi elvtársak. Szervezői és agitatori minőségben részt vesz az Iroda munkájában Szokodi és Lévai elvtárs, akik az omszki politikai iskolától érkeztek. A Kormányzóság területén végzendő agitációs és felvilágosító munka szervezőiül két elvtársat nevezünk ki. Tekintettel arra, hogy a magyar csoport nem katona tagjai szovjet intézményekben dolgoznak, mentesítésük intézkedéseket von maga után.

Hidi elvtárs megbízást kap, hogy hétfőig készítse el a költségvetést a Kormir részére. Ugyanígy hétfőig összesítést kell készítenie a pénztár jelenlegi állapotáról. A költségvetés elfogadásáig 5000 rubel használható fel kiadásokra.

Határozat született, hogy valamennyi rendeletet és a kidolgozott munkatervet a legrövidebb időn belül életbe kell léptetni. Mindezt részletesen Komlós elvtárs előadása tartalmazta.

Megbízást kapott Hidi elvtárs a beszámoló összeállítására. Ami a Kormányzósági agitációs csoportot illeti, határozat született a velük való legszorosabb kapcsolat megteremtésére, írásban, esetenként pedig szervezők küldésével. Elrendeltetett, hogy mindenütt a leggyorsabban szervezzék meg az esti politikai tanfolyamokat és tegyék kötelezővé az OK/b/P tagjai számára a helyi orosz szervezetek gyűléseinek látogatását. A kolcsakista reakció és Szibéria felszabadítási idején elesett elvtársak emlékére, az Első Össz-szibériai Konferencia határozatának értelmében, emlékművek állíttatnak. E cél érdekében elhatározatott, hogy széles körű agitációt kell kifejteni az egész kormányzóság területén írásban is, szóban is.

A kolcsakista reakció idején megkínzott és elesett elv-

³² Az átirat nem található.

³³ Az átirat nem található.

³⁴ Az OK(b)P-hez tartozó Agitációs és Propaganda Osztály Magyar Szekciójának I. Összoroszországi Konferenciájáról van szó, amelyet 1920. március 20—23. között tartottak Moszkvában.

³⁵ Az OK(b)P Szibériai Területi Irodájához tartozó Agitációs és Propaganda Osztály Magyar Szekciójának I. Konferenciájáról van szó, amelyet 1920. május 20—25. között tartottak Omszkban.

6. A Szibériai Területi Iroda folyó év június 5-i átírata a lengyel burzsoázia támadásával kapcsolatban

7. A Szibériai Területi Iroda távirata a részleges mozgósítással kapcsolatban

8. A Kormányzósági Konferencia ügye

9. Folyó ügyek

társak névsorának mielőbbi összeállítása céljából kapcsolatba kell lépni az illetékes szovjet szervekkel. A szigorú pártbeli normák betartása érdekében sürgősen el kell juttatni írásban a Tomszki Kormányzóság valamennyi szervezetének. Nálunk a hétfői gyűlésre Babos elvtárs készít előadást a pártfegyelemről.

Babos elvtárs megbízást kapott, hogy a hétfői gyűlésre készítsen beszámolót a lengyel kérdéstről és dolgozzon ki határozott javaslatokat az ügyben. A határozatot, amelyet a gyűlés elfogad, a gyakorlatban történő alkalmazás céljából meg kell küldeni valamennyi, a Kormányzóság területén levő szervezetnek. E kérdéssel kapcsolatban a következő héten mindennél gyűléseket kell tartani, június 20-án, vasárnap, pedig a magyar munkások és parasztok részére műsorral egybekötött nagygyűlést. A Kormir politikai felvilágosító munkáját illetően javasoljuk a 327. zászlóalj és a városi bizottsághoz tartozó osztag valamennyi sejtjének, hogy tagjaik és tagjelöltjeik számára tegyék kötelezővé az esti tanfolyamok látogatását. Ugyanígy elrendeltetik a kormányzóság területén valamennyi csoportnak, ahol internacionalista szervezet található, hogy hozzanak hasonló rendelkezést.

Hogy szervezetünk vonzza a munkásokat és parasztokat, minden agitátor és szervező köteles gyakran felkeresni a műhelyeket, munkahelyeket, üzemeket stb., egyszóval mindazon helyeket, ahol csoportokban található magyar munkások. Minden helyen, ahol 10-nél több ember dolgozik, sejtet kell szervezni.

A részleges mozgósítás már életbe lépett (6. pont). Az általános mozgósítás pontos instrukciók kézhez kapása után történik.

A Kormányzósági Konferencia összehívását, részleteit és időpontját illetően: ez év július 8-ra elrendeltük összehívását.³⁶

A Kormányzóság valamennyi szervezete egy-egy képviselőt küld. A küldöttek kötelesek magukkal hozni a kérdőíveket és a helyi orosz pártszervezetek által megerősített mandátumukat, továbbá a szervezetük eddig végzett munkájáról szóló beszámolót.

A konferencia napirendje: 1. A Kormir beszámolója. 2. A küldöttek beszámolója. 3. Szervezeti kérdések. 4. A Kormir megerősítése. 5. Munkánk Oroszországban és a magyar forradalomban. 6. Általános politikai helyzet. 7. Folyó ügyek.

Az elhelyezéssel kapcsolatban: határozat született a pártszervezetekkel és a Kormányzósági Irodával való együttműködés kialakítására, ezenkívül a lakásügyi

³⁶ Az OK(b)P Kormányzósági Bizottságához tartozó Agitációs és Propaganda Osztály Magyar Szekciói képviselőinek I. Tomszki Kormányzósági Konferenciája 1920. július 8–10. között zajlott le Tomszkban.

bizottság megkeresésére, hogy biztosítsa a helyi szervezetnek vagy a Kormir számára már megígért helyiséget a Teckovszkij köz 6. alatti épületben vagy ugyanabban az épületben a jelenleg a külföldi szekció által használt helyiséget, de ebben az esetben kérni kell, hogy ezen kívül is biztosítsanak szabad szobát. Babos elvtárs ügyében, akit a Kormir munkatársává neveztek ki, s aki egyúttal a 327. zászlóalj klubja vezetésének titkára és könyvtárosa is (tekintettel arra, hogy e megbízatása alóli felmentő kérévényünkre Omszkból még nem érkezett válasz), kérni kell, hogy az OK/b/P Kormirja távirón lépjen érintkezésbe Omszkkal. Buda elvtársnak, szervezetünk tagjának, a 327. zászlóalj szakaszparancsnokának politikai iskolába küldése ügyét határozathozatalra Omszka, a Szibériai Szektor Nemzetközi Politikai Osztályához kell eljuttatni.³⁷

Ezzel a gyűlés befejeződött.

A Kormir tagjai: Komlós, Babos Béla
Titkár: Hidi

PATO f. 1., op. 1., d. 1454., 1. 409., 410. (Eredeti tisztázat.)

24.

AZ OK/b/P TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGI BIZOTTSÁGA
MAGYAR SEKCIÓJÁNAK KOMMUNISTÁI ÁLTAL SZERVEZETT
GYŰLÉS HATÁROZATA. A GYŰLÉST A FEHÉR-LENGYELEK
SZOVJET KÖZTÁRSASÁG ELLENI TÁMADÁSA KAPCSÁN SZERVEZTÉK³⁸

1920. június 14.

A világ kapitalista országainak, többek között a legsötétebb reakció fészkeinek, fehér Magyarország dolgozói hóhéranak támogatását élvező lengyel pánok aljas támadására válaszul, mi — Tomszokban élő magyar kommunisták — kijelentjük, egy emberként készek vagyunk a dolgozók Szovjet Köztársaságának védelmére. Kérjük az OK(b)P Központi Bizottságát, a Szibériai Forradalmi Bizottságot, a Szibériai Területi Irodát a Kormirt és a pártszervezetet, adjanak lehetőséget, hogy a lengyel pánok tetemein át indulhassunk harcba Nyugat proletariátusának felszabadításáért.

A mai naptól kezdve valamennyien mozgósítottunk tekintjük magunkat. Pusztuljanak a dolgozók hóhérai. Éljen az egész világ munkásainak Szovjet Köztársasága. Éljen a Harmadik Kommunista Internacionálé.

A gyűlés elnöke: Komlós
Titkár: Hidi

PATO f. 1., op. 1., d. 1454., 1. 407. (Eredeti tisztázat.)

³⁷ A Köztársaság Belső Karhatalmi Csapatjai Szibériai Parancsnokságának külön Nemzetközi Politikai Osztálya volt. Az internacionalista alakulatok zömét ugyanis 1920 tavaszától Szibériában az említett központi karhatalmi parancsnokságnak rendelték alá, mely közvetlenül a Szibériai Forradalmi Bizottságtól kapta az utasításokat az ellenforradalmi bandák és lázadások elleni küzdelem időszakában. A parancsnokság a Szibériai Forradalmi Bizottsággal együtt 1920-ban Omszokban, 1921-től Novonyikolajevszkban (ma Novoszibirszk) székelte. — (A szerk.)

³⁸ A határozatot a magyar kommunisták 1920. június 14-i gyűlésén fogadták el.

A TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁG TERÜLETÉN MŰKÖDŐ OK/b/P
MAGYAR SZEKCIÓJA I. KONFERENCIÁJÁN A KONFERENCIA
ELNÖKSÉGE ÁLTAL MEGFOGALMAZOTT TÁVIRAT AZ OK/b/P
KORMÁNYZÓSÁGI IRODÁJÁHOZ

1920. július 12.

A Tomszki Kormányzóság területén élő magyar kommunisták első konferenciája üdvözlétét küldi az OK/b/P Kormányzósági Irodájának, és ígéretet tesz, hogy minden erejével és tudásával támogatja a nemzetközi proletariátust a világ burzsoáziája elleni harcában.

Tudatjuk, hogy konferenciánk tiszteletbeli elnökeivé Lenin és Kun Béla elvtársakat választottuk meg.

A konferencia elnöksége

PATO F. 1., op. 1., d. 1458., 1. 52. (Eredeti tisztázat.)

AZ OK/b/P TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGI BIZOTTSÁGÁHOZ
TARTOZÓ MAGYAR AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDA OSZTÁLY
JELENTÉSE A PÁRT KORMÁNYZÓSÁGI BIZOTTSÁGÁHOZ
AZ 1919. DECEMBER 17—1920. JÚNIUS 12. KÖZÖTT VÉGZETT MUNKÁRÓL

1920. június 28.

1. Mikor alakultak szekcióvá? 1917. december 19.
2. A kormányzósági osztállyá alakulás időpontja 1920. június 12.³⁹
3. A kormányzóságban levő:

lakott helyek	lakosok	sejtek	kommunisták	tagjelöltek
Tomszk és környéke	3000	önálló lövész- zászlóalj- ban és 1 szekció	94	62
Tajga	130	1 szekció	11	13
Szudzsenska	141	1 szekció	17	7
Kolcsugino	150	1 szekció	26	17
Mariinszk	90	1 szekció	10	15
Kemerovo	140	1 szekció	8	—
Topki	20	1 szakkör	3	12

A fentebb megnevezett lakott helyeken kívül
a környéken a falvakban 5000 magyar található

4. A kormányzósági osztály elnökségének összetétele: Állandó munkán: Hidi István elvtárs titkár, Alpári Lajos elvtárs az orosz adminisztrációs munka vezetője, Pap Kálmán előadó.

39 L. a 23. sz. dokumentumot.

5. Hány kormányzósági szervező van önöknél? Kiss Béla elvtárs kormányzósági szervező és Szokodi József mint kormányzósági szervező és agitátor.
6. A városi, járási és kerületi osztályok elnökségének összetétele: Egy-két fő, a munka nagyságától függően.
7. Hány járási és kerületi szervező van önöknél? Egy kerületi szervező.
8. A felelős pártmunka végzésére alkalmas elvtársak családi, keresztes és apai neve: Handzsarik István, Szabó Károly, Benei Zoltán, Babos Béla elvtársak. Babos elvtárs a Köztársaság Belső Karhatalmi Csapatához tartozó önálló zászlóaljban szolgál. Sztavrovszki Lajos elvtárs a hajósok bizottságában tevékenykedik.
9. Hányszor és hol tartanak önök: a) gyűléseket: hetenként egy gyűlés, ezen kívül szükség esetén; rendezzük: a városkertben, táborban, műhelyekben és a hadirokkantak elbocsátásakor az álmóson.
b) előadásokat: a tomszki szekcióban naponta, egyéb szekciókban hetente 2—3 alkalommal.
c) üléseket: hetente egy alkalommal.
d) színházi előadásokat: Tagja, Szudzsenka, Mariinszk.
10. Van-e pártiskola és hol: Novonyikolajevszkban
a) hány főre: 50
b) volt-e már végzős: egy végzős volt
11. Milyen munka folyik még önöknél? Helyesírás tanítása
12. A közeli időre tervezett munka: Azon kívül, amit eddig is teljesítettünk, megismertetjük tagjainkat a szovjet szervek munkájával; különböző tárgyak és eszperantó oktatása.

Alpári: a Kormir tagja
Hidi: titkár

PATO f. 1., op. 1., d. 1454., 1. 414. (Eredeti tisztázat.)

27.

AZ OK/b/P TOMSZKI KORMÁNYZÓSÁGI BIZOTTSÁGAHOZ
TARTOZÓ AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDACSOPORT MAGYAR
OSZTÁLYÁNAK BESZÁMOLÓJA AZ 1920. OKTÓBERE ELŐTT
VÉGZETT MUNKARÓL

1920. november 1. után

ÁLTALÁNOS HELYZET

Az osztály a hazájukba hazatérő, falusi munkáról összegyűjtött volt hadifogoly külföldiek politikai felvilágosítására fordította figyelmét, különös tekintettel a forradalmi szellem felébresztésére, Szovjet-Oroszország gazdasági élete fejlesztésének lényegére, a burzsoá államok oktalan gazdaságpolitikája által bekövetkezett hallatlan nyomorra és szenvedésre, s hogy a szenvedések terhet kizárólag a munkásságnak kellett hordania. A hadifoglyok körében végzett politikai munka során irodalmat is osztottunk szét. Nem mulasztottunk el egyetlen alkalmat sem, hogy ugyanazt a hazautazók szerelvényeinél is megtegyük.

Az előadásokon és beszélgetéseken kívül, amelyeket párttag és tagjelölt elvtár-

saink számára rendeztünk, nem feledkeztünk meg arról sem, hogy megkönnyítsük számukra a helyes világnézet elsajátítását és megismertessük őket a szovjet állam felépítésével.

Hogy a munkaszolgálatra sikeresen agitálhassunk, tagságunk 25⁰/₀-át mozgósítottuk. Tagságunk a hadifoglytáborokban megtartott gyűlések után a munkahelyekre vonult és ott, baráti szellemben, együtt dolgozott a munkásokkal.

SZERVEZÉSI ÉS PÁRTMUNKA

Szervezési munkánk során nehézségekkel talákoztunk, ami elsősorban abból adódott, hogy a hazautazó volt hadifoglyok nagy számban gyűltek össze a városban. A járás területén levő sejtek egy részét a városba irányítottuk, hogy közelebről is foglalkozhassunk velük (a hazautazó volt hadifoglyokkal) és lehetővé tegyünk számukra a politikai ismeretek alaposabb elsajátítását. A sejtek másik része a volt hadifoglyok gyűjtőhelyeken való csoportosításával és a hazautazással megszűnt létezni. Utasítások hiányában a járási és falusi Végrehajtó Bizottságok nem tudták, mi a helyes lépés a külföldi kommunistákkal kapcsolatban, ezért szétosztották őket a hazatérők szerelvényének vagonjaiban. Az átregisztrálás során kiderült, hogy tagjaink száma 214 fővel, jelöltjeinké 59 fővel kevesebb a korábinál. A vöröskatona internacionalisták átregisztrálását eddig még nem sikerült megoldanunk, ők ugyanis, a járásban szétszórtan, jelenleg is a munka frontján találhatók.

Az osztályon belüli megnövekedett munkára való tekintettel, a városi és járási bizottság engedélyével, az osztályon jelenleg — a szervezőn kívül — egy ügyintéző is dolgozik.

KOMMUNISTA SEJTEK

A városban az osztályhoz négy sejt tartozik, a járásban egy.

POLITIKAI-ISMERETTERJESZTŐ MUNKA

A) A politikai munka a volt hadifoglyok körében folyamatosan zajlott. A járás területén élő külföldiek nagy többsége számunkra elérhetetlen volt. Csak most, amikor hazautazásukhoz táborba gyűjtötték őket, sikerült hozzákezdennünk körükben az agitációs és propagandamunkához, de igen rossz szociális helyzetük (lakhatatlan barakkok, elégtelen ruházat, gyenge ételmezés) nagyban fékezte munkánkat.

B) A munka vezetésére a politikai bizottság kapott megbízást, amelyet az osztály hívott életre, speciálisan e munkára.

C) A városban levő vöröskatona internacionalisták kommunista sejtjeivel az osztály megőrizte szoros kapcsolatát, a járás területén élő internacionalista magyarakkal azonban nem tud jól foglalkozni.

Politikai beszélgetéseket minden héten kedden tartunk.

KULTURÁLIS-ISMERETTERJESZTŐ MUNKA

A bizottság, mely speciálisan e célból alakult, részletes tervet dolgozott ki 30 tudományos előadásra. Az előadásokat hetente két alkalommal tartjuk. A tagok és jelöltek összgyűlését hetente egy alkalommal, csütörtökön tartjuk... Ilyenkor rendszerint hozzászól valaki az adott témához vagy a politikai kérdésekhez.

Október 29-én a volt hadifoglyok számára műsorral egybekötött nagygyűlést rendeztünk, ahol az előadók, különböző nyelveken, képet adtak a nemzetközi helyzetről, beszéltek a külföldi proletárok feladatairól egyrészt Szovjet-Oroszországban, másrészt saját hazájukban.

IRODALOM

A „Kommunizmus” c. helyi magyar újság, amely hetente jelenik meg négy oldalon és 160 példányban, a Magyar Agitátor Osztály moszkvai konferenciája határozata alapján október 17-én, a 30. számmal megszűnt. Október hónapban a 28., 29. és 30. szám jelent meg.

PÁRTISKOLA

A második kurzust október 6-án befejeztük, a harmadikat eddig hivatalosan nem nyitottuk meg, mert a katonai egységek még nem bocsátották rendelkezésünkre azokat a hallgatókat, akiket mi a listánkra felvettünk. Jelenleg 23 hallgatónak előkészítő kurzust tartunk, naponta 9-től 4 óráig.

Kis B., a Magyar Agitátor Osztály
szervezője

PATO f. 1., op. 1., d. 1454., l. 388. (Eredeti tisztázat.)